CRITICISM IN GABRIELA ADAMEŞTEANU'S NOVEL *DIMINEAȚĂ PIERDUTĂ*

Roxana-Florentina FLUERAȘU
University of Bucharest

Abstract: This paper analyses some specific aspects of the functioning of criticism, as expressive speech act, in a literary text, Gabriela Adameșteanu's novel "Dimineață pierdută". Our aim is to illustrate the role of this subclass of speech act in the relational system established between the characters. We focus our attention on the circumstances in which the selected act is used, the addressee, the object of the act (the addressee's specific or abstract, moral or physical attributes) and the value (intrinsic positive or attributed by the locutor) of the elements that mark the illocutionary force.

Keywords: expressive speech act, criticism, literary text, characters, duplicity.

1. Obiectul lucrării

Lucrarea de față are ca obiect critica în sensul de act verbal de tip expresiv conotat negativ. Aceasta este urmărită în romanul Gabrielei Adameșteanu „Dimineață pierdută", în limbajul personajului Vica Delcă, atenția îndreptându-se asupra împrejurările în care critica este folosită și destinatarilor-țintă ai actului de acest tip. Interesează și obiectul criticii (atribute concrete sau abstracte, morale sau fizice ale destinatarului, obiecte care-i aparțin) și valoarea intrinsec negativă sau atribuită de locutor a marcatorilor ilocuționari.

2. Expresivele ca acte verbale

Expresivele au un statut aparte atât în versiunea clasică a teoriei actelor de vorbire, propusă de Austin și de Searle, cât și în dezvoltările ei ulterioare. Astfel, încă de la primele variante de taxonomie, clasa actelor de limbaj expresive a fost privită drept o clasă independentă. Deși au primit etichetări diferite (acte comportamentale sau behabitative pentru Austin, acte expresive pentru Searle), semnificația clasei aduse în discuție este aceeași pentru diverșii autori: interactanții apelează la actele expresive pentru a exprima sentimente și atitudini. În ceea ce privește specificul actelor de limbaj expresive, acestea au fost interpretate „drept o clasă profund eterogenă" (Zvirid 2013:45), iar polifuncționalitatea unora dintre actele încadrate în această categorie justifică, în parte, caracterul provizoriu al soluțiilor de clasificare propuse până în prezent. „Caracterul convențional, ritual și oarecum predictibil" (*ibidem*:46) al acestei clase este o altă trăsătură semnalată atât în primele cercetări, cât și în studiile care au urmat.

Fiind o încercare a emițătorului de a-și exprima o anumită atitudine cu privire la proprietăți ori acțiuni ale interlocutorului sau ale sale (în cazul actelor auto-adresate), pentru performarea unui act verbal din categoria expresivelor este necesar ca emițătorul să aibă în mod real sentimentul pe care îl transmite prin actul ilocuționar actualizat. În plus, conținutul propozițional trebuie să răspundă exigenței de raportare la o acțiune prealabilă sau consecutivă a destinatarului vizat.

BDD-A22268 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 12:57:46 UTC)

Starea psihologică exprimată de actul de vorbire expresiv constituie, şi în opinia noastră, un criteriu relevant în subcategorizarea acestei clase de acte. În funcţie de acest criteriu, în interiorul clasei de acte verbale avute în vedere se disting acte care exprimă afecte pozitive (complimentul, lauda, autolauda) şi acte care exprimă afecte negative (insulta, critica, autocritica). Aceste două tipuri corespund conceptelor de *face flattering acts* şi *face threatening acts* din teoria politeţii (Kerbrat-Orecchioni 1996:51-54). Atitudinea emiţătorului este exprimată prin intermediul elementelor lingvistice care îndeplinesc rolul de marcatori ai forţei ilocuţionare. O serie de marcatori ilocuţionari au o valoare intrinsec pozitivă sau negativă, dar există şi unităţi lexicale neutre, care au o valoare axiologică pozitivă sau negativă atribuită de locutor. Enunţurile locutorului au o funcţie de evaluare, exprimând admiraţia sau indignarea faţă de starea de lucruri desemnată prin conţinutul propoziţional asertat. Perspectiva este una subiectivă, iar „utilizarea în interacţiune a actelor de limbaj din seria expresivelor solicită, dincolo de competenţa comunicativă, şi competenţe non-lingvistice.

2.1 Critica

Actul verbal al criticii presupune exprimarea unui sentiment de nemulţumire, de dezaprobare al emiţătorului faţă de destinatarul ţintă. Pentru performarea reuşită a unui astfel de act verbal, coprezenţa emiţătorului şi a receptorului în cadrul schimbului verbal nu este necesară, critica putând fi realizată şi în absenţa destinatarului vizat. Celelalte condiţii de reuşită se referă la adevărul propoziţiei emise, deci, la sinceritatea emiţătorului şi la faptul că, prin conţinutul propoziţional al actului, trebuie să se atribuie o proprietate negativă destinatarului. Potenţialul ameninţător al criticii este mai scăzut în comparaţie cu insulta datorită faptului că actul este performat în absenţa destinatarului.

În romanul ales, critica apare atât în adresarea directă, în prezenţa sau în lipsa destinatarului vizat, cât şi în monologul interior. Cele mai multe acte expresive de acest tip sunt prezente în monologul interior, probabil din dorinţa autoarei de a sublinia caracterul personajului (discrepanţa între ceea ce spune şi ceea ce gândeşte cu adevărat). Astfel, apelul frecvent la acte de acest tip îndeplineşte o funcţie de caracterizare a personajului Vica Delcă.

Romanul este construit pe subiectivitatea Vicăi Delcă, vocea personajului exprimând punctul de vedere al autoarei. Enunţurile din textul literar aparţin „unui emiţător unic, care posedă capacitatea de automultiplicare” (Ionescu-Ruxăndoiu 1991:31), diversitatea alegerilor lexicale fiind influenţată de intenţiile autoarei şi de specificul romanului. Personajele sunt, doar aparent, autoare ale replicilor lor, fiind, în definitiv, „manevrate de scriitor, exprimând intenţiile acestuia” (*ibidem*:32). În unele situaţii, prin evaluarea emiţătorului este vizată în mod direct persoana interlocutorului, în altele, evaluarea negativă a unor elemente legate de interlocutor (obiecte, mod de viaţă etc) conţine implicit dezaprobarea celui care vorbeşte. Se observă, pentru realizarea unui act de tipul criticii, o preferinţă pentru adjective cu sens lexical depreciativ. Adjectivele calificative sunt predominante, iar obiectul evaluării defavorabile îl reprezintă trăsăturile morale, aspectul fizic sau comportamentul în societate al cuiva.

Alegerea destinatarului asupra căruia se îndreaptă aprecierea defavorabilă nu este întâmplătoare: critica indică specificul relaţiei interpersonale existente între emiţătorul, receptorul şi destinatarul-ţintă al actului valorizant– evaluarea negativă pune în lumină o anumită legătură socio-afectivă între aceştia.

BDD-A22268 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 12:57:46 UTC)

Criticile personajului Vica Delcă vizează toate personajele cu care intră în contact. Multe dintre critici apar în monologul interior sau în interacțiunea cu un alt personaj, în această situație, destinatarul actului devalorizant fiind absent.

Criticile îndreptate spre Ivona apar în monologul interior (acolo unde autoarea poate revela adevărata față a personajului), probabil din dorința Vicăi Delcă de a menține o relație cordială cu o cunoștință mai veche, relație de pe urma căreia și profită. De exemplu, vizita în casa Ivonei este prilejul unei serii de critici: *Prefăcută, da și zgârcită. De la ea nicio vietate n-are ce s-apuce... Zgârcită și dată dracului, și călăreață... (p. 82); Și Ivona, cum e zurlie și otrăvită, numa cu țigarea-n gură și cu cafelile, și-n toate mințile n-a fost niciodată... (p. 121)*. Deprecierea destinatarului-țintă se face prin referire la atribute de ordin moral sau comportamental, adjectivele care desemnează trăsături de caracter având semul comun „apreciere negativă" aflându-se în relație de coordonare: *prefăcută, da și zgârcită; zgârcită și dată dracului, și călăreață; zurlie și otrăvită***.** Comportamentul considerat inadecvat al Ivonei influențează comportamentul celorlalte personaje din jurul său, astfel că neînțelegerile acesteia cu soțul sunt puse de Vica tot pe seama gazdei sale: *Uite-o ce nu-i mai tace gura! Că d-aia și pramatia de Niki nu stă p-acasă! De gura ei, care nu-i mai tace, d-aia fuge-mpușcat! (p. 371).* Nu doar trăsăturile de comportament ale interlocutoarei sunt ținta criticilor, ci și aspectul fizic: *Ivona, cu nasul ei lung și cu botu de vulpe. (p. 83); Să stea, la ce să stea? S-o vază pe Ivona, cu dinții ei de cal și cu nasu lung, slabă și repezită și toată ziua cu țigarea-n gură și cu prietinile la telefon, păi să nu-ți vie să-ți iei câmpii? (p. 56)*. Selecțiile lexicale *bot de vulpe, dinți de cal, nas lung* contribuie la crearea unui portret caricatural, punând în lumină defectele fizice ale destinatarei-țintă. De fapt, criticile evidențiază invidia omului de condiție inferioară față de cel cu un statut social mai ridicat: *Fată bună Ivona asta, da prea de tot zurlie! (p. 423); Eeeee, n-ar avea ea, Ivona, suflet rău, atâta că nu prea e întreagă la minte. (p. 128); Ea habar n-are ce face Niki (p. 40); Să stea ea ascunsă după perdea și la urmă să apară ca o nebună, și cu cipilica pe cap, și cu vulpea aia roasă de molii!... (p. 121).*

Actele expresive negative de tipul criticii al căror destinatar-țintă este Ivona, capătă și o nuanță de intensificare prin apelul la structuri exclamative: *Uite-o ce pleoștită vine de la telefon și cu coada-ntre picioare! Și ce gălbejită e, și slaabă, de poți să-i numeri oasele! Și păru– dou-trei fire-n cap, și dinții de cal... Când te uiți la ea, parcă-i dracu. (p. 123); ... Ee-tee, d-aia și-a și bătut joc de tine! Femeie bătrână, și nici acu să nu știi să vorbești cu bărbatu! (p. 123); Uită-te la ea ce țâfnoasă și ce mutroasă e! Și ce strâmbă din nas, ei, nu, pân-aici! (p. 124); Uită-te la ea, ce obraz gros, până mai adineaori nici nu s-a uitat la mine, și-acu se face că nu-nțelege... (p. 124); Parc-acu o văz prima oară! N-o știu io, ce zurlie și ce apucată e?! (p. 454)*. Superlativul absolut accentuează, în situațiile înfățișate, atitudinea critică a Vicăi. În unele exemple, atitudinea ironică a acesteia este chiar întărită printr-un cumul de defecte atribuite interlocutoarei: *ce pleoștită, ce gălbejită și slaabă, de poți să-i numeri oasele! Și păru– dou-trei fire-n cap, și dinții de cal... Când te uiți la ea, parcă-i dracu; ce țâfnoasă și ce mutroasă e! Și ce strâmbă din nas; Ce urâtă ... Urâtă și lingușitoare.* În monologul interior, ținta ironiilor nu este doar aspectul fizic ci și comportamentul celei vizate: *femeie bătrână, și nici acu să nu știi să vorbești cu bărbatu; ce zurlie și ce apucată e*. Adresarea directă vizează cititorul, nu un interlocutor din roman, influențând percepția acestuia asupra personajului avut în vedere.

BDD-A22268 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 12:57:46 UTC)

Cei mai mulți destinatari-țintă ai criticii aparțin unei clase sociale superioare (Sofia Ioaniu, sora acesteia– Margo Geblescu, Geblescu, Ivona, soțul Ivonei), invidia Vicăi putând explica frecvența criticilor îndreptate spre aceștia: *Mai zurlie fusese sor-sa Margo, la ea trebe să se fi aruncat și Ivona. (p. 79); ... și se ducea cu bărba-su, frumos bărbat, da mare zăpăcit! (p. 79); Păi nu era mai zurliu să fi venit să-și rupă proteza-n chiftelele astea? (p. 123); Că dacă era să mi-i fi dat mă-sa, păi i-aș fi văzut de la ea când mi-oi vedea ceafa! Eee, că mă-sa era mai strânsă la pungă și mai cărpănoasă! (p. 415).* Autoarea, prin monologul interior, îi acordă Vicăi o anumită libertate de expresie și pune în lumină și tipul de relație existent între emițătoare și destinatarul-țintă. Prin apelul la gradul comparativ *mai zurlie, mai zurliu, mai strânsă la pungă, mai cărpănoasă,* emițătoarea individualizează personajul la care se raportează prin astfel de evaluări. Structurile obținute fac referire la personalitatea celui/celei avut(e) în vedere. Ideea de superlativ este indicată, de exemplu, prin adjectivul *mare*, actualizat cu sens conotativ, care accentuează sensul calificativului *zăpăcit* și funcționează ca element de gradație asemănător adverbului *foarte*. Și tiparul cu adjectiv calificativ precedat de adverbul *prea* exprimă intensitatea maximă a evaluării depreciative.

O judecată subiectivă cu caracter negativ aplicată referentului desemnat de subiectul enunțării apare și în exemple de felul: *De două ori pe an se ducea la Paris după modele, asta era gărgăunii ei... (p. 79); ... Că doar n-o să ție Matracuca boșorog la ușă, numa pentru pensia lui.. He, he, că doară nu-i proastă Farfuza, că nu degeaba-l așteaptă ea, nu degeaba-l pândește ea ca păianjenu, de zece, de cinșpe ani [...] De zece, de cinșpe ani, câți or fi, de când se-ntinde cățeaua cu el, ca să vezi, ale dracu muieri, cum se ține ca scaiu... (p. 120-121); Petruța e scroafa care s-a urcat în copac... (p. 383); Știu io la ce-i face bine! La puturoșeală! (p. 391); Ce urâtă era Moapsa tânără! (p. 467); Mai dă-o dracu și pe-asta! Dă-o dracu de curvă! (p. 468)*. Sensul actualizat al termenilor peiorativi poate fi denotativ (*puturoșeală, curvă*) sau conotativ (*gărgăunii, cățeaua, scroafa*), sau autoarea apelează la un limbaj periferic pentru a accentua atitudinea critică a personajului (*Matracuca, Farfuza, Moapsa*).

Destăinuirile Ivonei îi oferă Vicăi Delcă posibilitatea de a-și contura un punct de vedere cu privire la situația din familia acesteia. În monologul interior, atitudinea critică a Vicăi îl vizează și pe soțul Ivonei: *De la unu ca el, care nicio bază n-ai să pui, la unu ca el s-ar putea să se ducă și dus să fie! (p. 120); Da ăsta al Ivonii [...], ăsta e bun să taie frunză la câini și să călărească muieri și să facă praf sutele. [...] Lui să-i dai bani cu amândouă mâinile și el să-i toace la pocăr, și la zaiafeturi și la matracuce (p. 121)*, dar și pe Tudor, copilul lor: *Se lăsa pe ele, și tot ce-avea mai bun, pentru Tudor! Și ăla, un mofturos și un lingav... (p. 416); Și fii-su, la fel, po' să zici că nu era băiat rău, da tot avea o zminteală! (p. 423)*. Obiectul criticii este reprezentat de comportamentul acestora.

Termenii evaluativi negativi contribuie la discreditarea destinatarilor-țintă prin intermediul unor atribute care vizează comportamentul social al acestora. Evaluările defavorabile sunt prezente în monologul interior: *Bleaga de Ivona... (p. 40); Numa zmintita de fii-sa nu se uita-n gura ei. (p. 120); Și zmintita de Ivona nu mai știe cum să-l lingușească, io-te și-acu ce se mai mierlăie. (p. 121); Eee, la ce să fi venit și zurliu de bărba-su acasă? (p. 123)*, dar și în adresarea directă, în absența destinatarului**:** *Asta numa lu nebuna de Reli i-ar place... (p. 404); Că asta o să i-o spui lu zurliu de Niculaie! (p. 413); Las' c-am auzit-o io pe*

BDD-A22268 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 12:57:46 UTC)

intriganta de Moapsa... (p. 463); Şi i-a trimis intriganta de Moapsa, ea e capu răutăţilor… (p. 479). Structura creată prin schimbarea valorii adjectivale în cea substantivală + *de* + substantiv propriu sau comun este tipică pentru limbajul colocvial. Substantivul în poziţie iniţială conferă structurii obţinute o încărcătură afectivă mai mare.

Critica nu vizează mereu în mod direct destinatarul, ci emiţătoarea apelează la generalizări pentru a-şi exprima punctul de vedere. Este o formă de indirecţie care pune în lumină un anumit nivel de politeţe în dialogul cu Ivona şi Sofia Ioaniu: *Şi omu slab, de el se lipeşte bolile, şi toate relele pământului... Toţi care e slabi, nu-i vezi? E nervoşi şi fără putere... (p. 64); Că ăla care e slab, e nervos şi e lingav şi de el se lipeşte bolile şi toate relele pământului! (p. 406)*, sau poate funcţiona ca un reproş, prin trimitere la un referent concret absent (nepotul): *Încă prea cuminte – şi-ăştia prea cuminţi rămâne de căruţă! (p. 475).* Este vizat aspectul fizic al interlocutoarelor (Sofia Ioaniu, Ivona), critica realizându-se prin raportare la categoria din care acestea fac parte, sau atitudinea sfioasă a lui Gelu.

Atitudinea critică a personajului Vica Delcă se manifestă şi în legătură cu personajele de o condiţie modestă, asemănătoare cu a ei. În prezenţa cumnatei, pentru a-i evidenţia defectele, Vica profită de nemulţumirea acesteia în legătură cu comportamentul propriului fiu: *... ce te miri că-i ursuz şi mut, că cu tine seamănă, parcă tu cum ai fost? Parcă tu cum ai fost cu mine şi cu toţi care-ţi venea în casă? (p. 29)*, însă, atunci când lipseşte, acesteia îi este atribuit un apelativ concret, care să evidenţieze atitudinea critică a emiţătoarei: *Caţa de cumnată-mea... (p. 372); Numa capra de cumnată-mea tot str-âmbă din nas, nu şi nu... (p. 399); Aşa e şi mă-sa lui, o mută şi-o încuiată... (p. 412).* Tiparul cu substantiv propriu-zis devalorizant în poziţie iniţială + de + substantiv comun aparţine tot limbajului colocvial. Valoarea axiologică negativă a actului expresiv în componenţa căruia intră este înscrisă în semnificaţia unor cuvinte precum *caţă, capră, o mută, o încuiată.*

Critica apare şi în dialog, atunci când raportul dintre interlocutori nu este unul egal, Vica aflându-se pe o poziţie de autoritate. Destinatarul-ţintă este, de această dată, propriul nepot, Vica Delcă considerându-se îndreptăţită să-i atragă atenţia asupra unor aspecte: *Nu te mai tot zgârma atât, uite cum ai ajuns s-arăţi... (p. 27); Şi pune mâna şi mănâncă, nu mai sta aşa, că d-aia eşti nervos şi fără putere... (p. 34); .... uită-te la tine că eşti numa piele şi os (p. 28).* Este vizat aspectul fizic al interlocutorului şi comportamentul necorespunzător al acestuia. În monologul interior apare o evaluare generală defavorabilă a lui Gelu: *Uită-te şi la băiatul ăsta, parcă mereu îi plouă şi-i ninge (p. 24-25),* sau se recurge la o critică indirectă prin impersonalizarea ţintei: *La vârsta lui te-ai aştepta să aibă şi-un dram de minte, când zice o vorbă, să fie vorbă de om judecat (p. 28).*

În naraţiune, Vica Delcă pune în lumină defectele atribuite destinatarului-ţintă, în manieră directă, explicită, fără preocupare pentru formele de manifestare a politeţii pragmatice. În astfel de situaţii, ţinta este absentă: *Oltean apucător! (p. 412); Şi tot ce-a avut, şi case, şi prăvălie, şi bani, a lăsat la copiii d-al doilea, la ai Mârlancii, de s-a ales prafu de toate! (p. 412); Anca. O mâţă nemâncată, când a venit mai era elevă... (p. 417); ... aşa o ţine, să vază ea cine trece, cine intră, cine vine la mine… Să vază, să ştie ea tot, c-aşa e Moapsa: şpioancă şi intrigantă… (p. 469).* Adjectivele calificative depreciative au rolul de a submina imaginea personajului vizat şi aparţin vocabularului familiar-argotic, indicând un stil mai relaxat de exprimare: *mâţă nemâncată, oltean apucător.*

BDD-A22268 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 12:57:46 UTC)

Şi Ortansa Cristide, personaj care intră în casa Ivonei şi creează un moment de tensiune, este subiect al poziţionării critice a Vicăi. Aceasta subliniază aspectul vizat de critică prin intermediul unor structuri comparative, atât în monologul interior: *... că ce m-a-nebunit de cap.... Tot cu eşarfa, tot cu pălăria cât roata carului, tot cu hanţile-alea d-o ştiu, şi tot văpsită ca o brezaie! (p. 441)*, cât şi în adresarea directă către Ivona, în absenţa destinatarului-ţintă: *Păi n-o vezi cum arată, boită ca o brezaie? (p. 456)*. Într-un exemplu precum *boită ca o brezaie*, valoarea negativă a primului termen este întărită prin cel de-al doilea. În această situaţie, prin comportamentul afişat, Vica devine un aliat al Ivonei, iar Ortansa Cristide apare drept o simplă cunoştinţă, aceste critici neputând aduce niciun prejudiciu relaţiei lor.

În realizarea criticii apar şi structuri colocviale, cu o puternică încărcătură afectivă, de tipul *Mai îmi vâra ea-n ţoaşcă un pateu, o prăjitură uscată, da bani?! Să scoaţă ea bani? Ferit-a sfântu! (p. 415); Dacă şi-astea d-acu mai e fete...bodogăne ea (p. 47); Dac-ar fi femeie-ntreagă, să-i zică asta şi să-i dea cu telefonu-n cap... (p. 120)*, care solicită din partea receptorului un anumit calcul interpretativ.

În situaţiile în care critica este îndreptată către propriul soţ este evidenţiată, de fapt, capacitatea Vicăi Delcă de a-i trece cu vederea defectele: *Săracu omu-meu, ursuz, mut, rău de clanţă cum e, da stăm noi împreună de patruj-nouă de ani?! Stăm. Ursuz, mut, rău de clanţă, da, după ce-am închis prăvălia s-a băgat el la fabrică să avem şi noi o pensie la bătrâneţe? (p. 122)*. În această situaţie, prin monologul interior, autoarea evidenţiază latura afectivă a personajului. Formula de adresare *in praesentia* sau *in absentia* destinatarului-ţintă al criticii este aceeaşi, acest fapt putând fi explicat prin relaţia de apropiere a celor doi: *Aşa s-a făcut de fricos de când a îmbătrânit! Haidi, haidi, lighioană bătrână, i-am zis, acu ţi-e frică să nu mor, şi toată viaţa ce rău de clanţă ai fost! (p. 370); Da cât e el de rău de clanţă, lighioana bătrână, n-a deschis pliscu! (p. 373); Io-i spui de la obraz la lighioana bătrână: mai du-te şi tu până-n Cişmigiu, mai uită-te la ăia cu şahu, nu mai cloci la televizor şi tot cu gura la mine! Io să fiu ca el, aş plesni, tot în casă şi tot în casă! (p. 402)*. În dialog, referirea la ţintă este indirectă, formă de menajare a feţei interlocutorului: *Ba nu, c-o să stau aici să clocesc, cum faci tu, şi să mă uit la tine ... (p. 13)*.

3. Concluzii

Studiul actelor expresive din perspectiva conotaţiilor negative pe care le vehiculează pune în evidenţă spiritul critic al personajului Vica Delcă. Intenţiile autoarei, actor principal în textul literar, influenţează diversitatea alegerilor lexicale în evaluarea defavorabilă a locutorilor. Exemplele avute în vedere indică faptul că obiectul criticii sau al autocriticii este reprezentat de atribute concrete, morale sau fizice ale destinatarului, sau de obiecte care-i aparţin. Evaluarea nefavorabilă reflectă şi categoria intensităţii, calitatea menţionată prin intermediul actului expresiv realizat fiind gradată evaluativ.

În unele situaţii, prin evaluarea emiţătorului este vizată în mod direct persoana interlocutorului, în altele, evaluarea negativă a unor elemente legate de interlocutor (obiecte, mod de viaţă etc) conţine implicit dezaprobarea celui care vorbeşte.

Alegerea destinatarului asupra căruia se îndreaptă aprecierea defavorabilă nu este întâmplătoare: critica indică specificul relaţiei interpersonale existente între emiţătoare, receptorul şi destinatarul-ţintă al actului devalorizant– evaluarea negativă pune în lumină o anumită legătură socio-afectivă între aceştia. Criticile personajului Vica Delcă vizează toate

BDD-A22268 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 12:57:46 UTC)

personajele cu care intră în contact. Multe dintre critici apar în monologul interior sau în interacțiunea cu un alt personaj, în această situație, destinatarul actului devalorizant fiind absent.

Critica neexprimată direct, realizată în cadrul monologului interior și care dezvăluie adevărata natură a personajului (duplicitate) este mult mai vehementă în comparație cu critica directă, realizată în cadrul dialogului. Personajul devine, astfel, ilustrativ pentru un anumit tip social.

Unele unități lexicale au o valoare intrinsec negativă, determinanții atașați accentuând reacția evaluativ-afectivă a emițătoarei referitoare la proprietatea menționată. Sensurile unităților lexicale actualizate pot fi denotative sau conotative, capacitatea interlocutorilor și a receptorilor textului literar de a recunoaște evaluarea nefavorabilă intenționată de emițătoare, mediator al relației autor-cititor, fiind necesară în interpretarea corectă a acestora.

Ca act expresiv, critica evidențiază relația emițătoarei cu celelalte personaje, dar și intenția autoarei de a influența, prin prezentarea punctului de vedere al Vicăi Delcă, percepția cititorului asupra universului textului literar. Limbajul colocvial și familiar al personajului apropie dialogul literar de conversația reală.

Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului "Cultura română şi modele culturale europene: cercetare, sincronizare, durabilitate", cofinanţat de Uniunea Europeană şi Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contractul de finanţare nr. POSDRU/159/1.5/S/136077.

Bibliografie

Lucrări de referință:

1. Austin, John Langshaw, 1962: *How to do things with words*, Oxford, Oxford University Press.

2. Gilbert, Michael, 1999: "Language, Words and Expressive Speech Acts", în Van Eemeren et al., *Proceedings of the fourth International Conference of the International Society for the study of argumentation*, Amsterdam, SIC SAAT, p. 231-234.

3. Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, 1991: *Narațiune și dialog în proza românească*, București, Editura Academiei Române.

4. Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, 2003: *Limbaj și comunicare. Elemente de pragmatică lingvistică*, București, Editura All Educational.

5. Kerbrat-Orecchioni, Catherine, 1996: *La conversation*, Paris, Editions du Seuil.

6. Martinez-Flor, Alicia, Esther Uso-Huan, 2010: "Pragmatics and speech act performance", în Martinez-Flor, Uso-Huan (eds.), *Speech act performance. Theoretical, empirical and methodological issues*, Amsterdam/ Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, p. 3-22.

7. Pupier, Paul, 1998: "Une première systématique des évaluatifs en français", în *Revue québécoise de linguistique*, 26, no. 1, p. 51-78.

BDD-A22268 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 12:57:46 UTC)

8. Sbisà, Marina, 1995: „Speech act theory", în Verschueren et al., *Handbook of Pragmatics*: *Manual*, Amsterdam/ Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, p. 495-506.

9. Searle, John R., 1969: *Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language*, Cambridge, Cambridge University Press.

10. Searle, John R., 1976: "A classification of illocutionary acts", în Johnstone (ed.), *Language in Society*, 5, USA, Carnegie Mellon University, p. 1-23.

11. Vanderveken, Daniel, 1988: *Les actes du discours*, Liege, Pierre Mardaga.

12. Zvirid, Ramona-Maria, 2013: *Actele verbale expresive în limba română*, București, Editura Universității din București.

Surse:

1. Adamesteanu, Gabriela, 2012: *Dimineață pierdută*, București, Editura Polirom.

BDD-A22268 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 12:57:46 UTC)